

stevní hospodářský řád. Podle autora mohlo by se dokonce říci, že soukromý obchod a soukromý průmysl jakož i státní a komunální průmysl jsou nutným doplňkem podniků družstevních. Tyto nedoporučuje se nadměru centralisovati, ježto přílišná centralisace vedla by nutně ke zbyrokratisování jich. Více než centralistickými podniky může být podle Dr. Totomiance spotřebitelská organizace podporována idealismem těch, kdož mají na ní účast. V místech, kde družstvo zapustilo hluboko kořeny a trvá již delší dobu, jest jeho vliv na charakter obyvatelstva a na mravnost hluboký a nápadný.

Na budoucnost spotřebního družstva nutno hledět pod zorným úhlem dosavadního vývoje. Dnes žijeme ve znamení výroby, ale nikoli zemědělské, nýbrž průmyslové; pouze výroba a toliko výrobci jsou ve vážnosti a ovlivňují z největší části hospodářský a politický život národů. Vysvětluje se to zvláštní aktivitou výrobních skupin, jež jsou velmi dobře organizovány v kartelech, trustech a odborových organizacích. Rovněž i parlamenty jsou většinou představiteli zájmů výrobců; výjimku netvoří, jak známo, ani Mussolinim v Itálii nově vybudovaný parlament bez parlamentarismu. Všude a všichni myslí tudíž pouze na výrobce a nikdo na spotřebitele, kteří jsou přece daleko početnější a měli by vlastně representovati nejvyšší instanci v hospodářském životě. Bohužel nejsou si spotřebitelé vědomi své síly a nejsou s to zaujmouti dominující postavení v životě hospodářském, poněvadž nebyli pro to dosud vychováni. Přes dosavadní pasivitu nevědomosti spotřebitelů vykonala již spotřební družstva svými svazy a velkonákupními společnostmi velmi mnoho v ohledu sespolečenstvenění obchodu a částečně i výroby. Aby však v budoucnosti mohla dosíci ještě větších výbojů než dosud, musí spotřebitelské družstevní hnutí vejíti v přímé spojení se zemědělským hnutím družstevním nejen k vůli výměně statků, nýbrž i v zájmu společného potírání lichvy, spekulace a ostatních nezdravých výhonků kapitalismu, musí poněmáhle a systematicky skupovati půdu a zakládati banky pro všechna družstevní odvětví a měla by konečně začítí také s mezinárodní družstevní výrobou. Celkem vzato jsou podle Dr. Totomiance pokroky družstevního hnutí odvislé od samotných jeho stoupenců. Družstvo je nejlepší organizační formou, neboť slučuje v sobě dobré stránky kapitalismu s dobrými stránkami socialismu; dobré vedoucí síly, dobří zřizenci a dělníci, věrní členové naplňují družstevní formu teprve správným a významným obsahem. Družstevní hnutí jest dnes nejenom největším sociálním hnutím, nýbrž jest jediným hnutím sociálním, které má absolutně mírumilovný charakter. Lesk kapitalismu pobledl, praví Dr. Totomienc; jako jeho dědic objevuje se nyní družstevní hnutí nebo kooperatismus, jehož nositeli jsou pracující vrstvy ve městě a na venkově. »Družstevní hnutí nebo kooperatismus jakožto světový názor není materialistické. Jeho zakladatelé jako King, rochdalští pionýři, křesťanští socialisté, Mazzini, Raiffeisen atd. byli idealisté a družstevní organizace dneška by se zpronevěřila odkazu svých vůdců, kdyby byla ve všedním životě sváděna k vyhocenému materialismu« (str. 328).

Vedle »Dějiny národohospodářských a sociálních nauk« (J. Otto, Praha 1923) je přítomná kniha nejlepším dílem Totomiancovým a zasluhuje, aby našla hojněho rozšíření jak v kruzích družstevních tak i mezi těmi, kdož tak rádi mluví o spotřebních družstvech s pohrdáním, ačkoli mají pravidelně o jejich ideové podstatě a jejich poslání představu o málo jasnější než slepý o barvách.

A. Klimt.

TRICET LET ČESKÉ ZEMĚDĚLSKÉ DRUŽSTEVNÍ PRÁCE. Jubilejní spis Ústřední jednoty hospodářských družstev v Praze a přičleněných kampeliček a družstev. V Praze 1928, stran 622 za Kč 250.—.

Lze-li říci o nějaké publikaci, že je v každém ohledu skvělá, pak nutno to říci o tomto spisu, a to jak pokud jde o bohatý jeho obsah, tak i pokud jde o jeho bohatství obrazové a úpravu typografickou. Upřímně litovati nutno pouze toho, že je to tisk soukromý, který se nedostal na knihkupecký trh. Pokusím se aspoň naznačiti, co vše přináší pro poznání podstaty zemědělského družstevnictví, jeho třicetileté historie, dnešního stavu a vyhlídek do budoucnosti.

Hned předem dlužno podotknouti, že spis přináší více, než by se dalo souditi z pouhého titulu.

Jeho jádrem je sice všestranné a podrobné vylíčení zemědělského družstevnictví v jeho rozmanitých formách s hojnými statistickými tabulkami, diagramy a mapami, s vyobrazeními družstevních podniků a podobiznami vedoucích činitelů, ale není zapomenuto ani na všeobecnější část úvodní, již tvoří »Hold zemědělského družstevnictví republiky Československé«, »Organisace zemědělství« a »Naše zemědělství a jeho lid« (str. 1—84). Speciální studie vesměs z per povolaných družstevních praktiků, jsou tyto: »Zemědělské družstevnictví v republice Československé« (str. 97—110), »Ústřední jednota hospodářských družstev v Praze« (str. 111—196), »Družstva úvěrní« (str. 197—268), »Družstevní obchod« (str. 269 až 312), »Osvětové a kulturní organisace družstevní« (str. 313—334), »Družstevní obce« (str. 335—376), »Družstva skladištní a příbuzná« (str. 377—460), »Družstevní sušárny na čekanku« (str. 461—504), »Družstevní mlékařství« (str. 505—542), »Družstevní lihovary a škrobárny« (str. 543—578), »Družstva elektrárenská a strojní« (str. 579—596), »Ostatní skupiny družstevní« (str. 597—612). Spis je zakončen »Družstevním slibem«, složeným na jubilejní valné hromadě 20. května 1928 ve Smetanově síni obecního domu pražského. Připojen rejstřík vyobrazení a podrobný obsah umožňující snadnou a rychlou orientaci.

Osvětlují-li uvedené právě statě historii a dnešní stav bohatě rozvětveného českého zemědělského družstevnictví, obírají se jeho významem a podstatou dvě zvláště zajímavé a významné studie: Ing. Ferdinanda Klindery »Význam zemědělského družstevnictví v desátém výročí trvání Československé republiky« (str. 67—74) a JUDr. Lad. Frant. Dvořáka »Vedoucí myšlenky zemědělského družstevnictví« (str. 75—84).

Ing. Klindera vším právem odsuzuje budování *politického družstevnictví* nátlakem a vlivem politických stran mylně se domnívajících, že tím získají více moci a že jim družstva tato budou oporou k dosažení politických cílů, uznává však, že oproti tomu nemůže nikdy škodit, naopak je hlavně pro družstevní svazy nedocenitelnou výhodou, mohou-li se v důležitých jednáních opřít o stranu politickou, která od družstevnictví ničeho nežádá pověřujíc je za hnutí povznášející hospodářskou úroveň širokých mas venkovského lidu. Zemědělské družstevnictví mělo a má u nás velikou důležitost hospodářskou, sociální a kulturní. »Kampeličky naučily venkovana spořít, takže ukládanými korunami v tisíci lidových peněžních ústavech shromažďoval se výsledek práce prvovýroby zúrodnující i ostatní složky národního hospodářství. Vyhnána lichva z našich vísek a v době, kdy v ostatních státech slovanských musil z těžce získatelného úvěru platit bankám 20—30% úroků, československý zemědělec doma ve vlastní obci mohl si bez jakýchkoliv obtíží zaopatřiti v místní kampeličce potřebný úvěr na 5—6%. Hospodářská družstva skladištní znemožnila lichvu zbožím a soustředěným nákupem všech potřeb pro zemědělce a prodejem jeho plodin a výrobků přispěla četnou měrou k částečné regulaci odbytu i k ustálení cen, stejně jako k rozumné distribuci. Nejdůležitějším počinem ovšem ukazují se »bezprostřední dodávky družstevním svazům spotřebitelů, při nichž s vyloučením každého sprostředkovatele dociluje se jednoho z konečných cílů družstevní práce« (str. 73). Daleko cennějších úspěchů nad hospodářskými docíleno bylo však podle autora na poli sociálním a kulturním; družstva stala se zejména v době poválečné *záštitou a zdrojem pro obnovení občanské snášenlivosti, pořádku a vzájemné úcty*. »Nic více nemůže zastaviti«, uzavírá Ing. Klindera, »postup družstevní myšlenky, která uchvacujíc stále nově vyznavače ve všech státech světa, stane se nejenom u nás, nýbrž všeobecně prostředkem k dávno želané reorganizaci lidské společnosti, bez revolucí a válek, tichou evolucí.«

Dr. Dvořák konstatuje ve své studii, že dnes si nemůžeme zemědělskou výrobu evropskou bez družstevnictví vůbec mysliti, neboť se nemůže bez něho prostě obejít. Dnes je také každému zjevno, že veliké dějinné zesílení vlivu širokých vrstev zemědělské demokracie ve střední i jihovýchodní Evropě, jehož jsme svědky hlavně po válce, jest z velké části dílem denní, tiché práce statisíců družstev zemědělských, pomáhajících malému i střednímu zemědělci a vůbec obyvatelům vesnice, aby nejen svůj hospodářský, ale i politický osud vzali pevně do svých rukou a stali se namnoze pevným středem, o něž se může i stát s důvěrou opřít: Neboť všude tam, kde působí právě družstevní dílo, vidíme růsti něco více než prospívající podnik hospodářský, vidíme růsti velikou, vážnou opravdovost životní, seriosní pojmání závazků, schopnost přinášeti hmotné oběti idej, vidíme mravní opravdovost, která

se tím stává nejen nezbytným doprovodem, ale i předpokladem všech úspěchů družstevních. Nejde tudíž při družstevnictví jen o hmotu, jde o více, jde o mravní a duchový proud v dnes již tak četné obci družstevní. A právě proto, že jde o zjev nejen hospodářský, nýbrž i mravní i duchový, musíme skryté síly, ženoucí myšlenku družstevní k úspěchům hledati hluboko v lidské povaze pracujících vrstev vůbec a v povaze lidu venkovského zvláště.

Hlavní vedoucí silou družstevnictví je hospodářský prospěch členstvu družstevnímu. Družstevnictví vyvolala hospodářská potřeba. Že úspěch se dostavil, stačí snad k důkazu, že musil tento system obstarávati jisté hospodářské potřeby lépe, než bylo a jest tomu se strany podniků hospodářských jiných forem. Družstevní podniky jsou přístupny zásadně všem, kdož na účelu družstva chtějí pracovati. Spojený zájem vlastníka a zákazníka pomáhá družstvům zemědělským uplatňovati u členů zásady standardisace i typisace hlavních zemědělských produktů a soustředování jich obchodního a výrobního postupu. Totožnost vlastníka se zákazníkem jest velikým racionalisačním principem při vedení družstevních podniků vůbec. Není jím dosaženo pouze sledování všeobecných zájmů třídy, ale znamená též zjednodušení převodu statků od výrobce ku spotřebiteli. Družstevnictví, odstraňující v důsledku tohoto principu tisíce zbytečných sil a výloh při převodu statků, koná jen činnost v souhlasu jsoucí s nutností doby dnešní, volající tak důtklivě po zvýšení výroby. Tato zásada má podle Dr. Dvořáka veliký význam pro hospodárné použití pracovních sil u národů malých; tito, aby obstáli ve hmotné i kulturní soutěži s národy velkými, nemohou si dovoliti luxus nadpočet silné třídy zabývající se pouze převodem statků; u těchto národů jest předem z důvodů existenčních důležité, aby v zaměstnáních neproduktivních bylo co nejméně sil, aby tak co nejvíce pracovníků uvolněno bylo pro hmotné i duševní práce vskutku tvořivé. Než nejsou to jen pouhé výhody hmotné, snaha po zvýšení hospodářské úrovně venkovského lidu, jež vedly k budování družstev zemědělských, nýbrž jest to namnoze nutná obrana proti nepříznivým tendencím, jak se jeví v moderním vývoji průmyslu a velkoobchodu vůči zemědělství a zemědělskému člověku vůbec; družstevnictví má znemožniti rozdrčení rentability zemědělské výroby nesmírnou převahou sil průmyslových a obchodních podniků a má pomáhati k docílení a zachování nutné stability zemědělských hospodářství. Družstevnictvím řeší si venkovský člověk také odvěký spor mezi individualismem a kolektivismem zůstávaje svobodným pánem své půdy a vystupuje zároveň společně s ostatními sousedy ve stycích se světem ostatním a rozpor mezi prací a kapitálem vystupuje jako pracovník i jako majitel výrobních prostředků; tím pracuje nejlépe pro hospodářskou demokracii, která není v družstevnictví módní frází, nýbrž plnou skutečností. Družstevníci zemědělského obyvatelstva a venkova vůbec zakládají podle Dr. Dvořáka prostřednictvím družstevních podniků nejpevnější oporu svého účastenství na slunci společenských, hospodářských i kulturních výhod lidstva. Mají-li toho venkovské vrstvy dosíci, musí poměr družstev ke zřízení státnímu býti jen kladný; musí se státi podniky, jež státní zřízení nepotřebují jen pro svou ochranu a podporu, jako v počátcích svého vývoje, nýbrž samy musí se státi spolutvůrci státní vůle, jako činitelé zlepšovaného společenského řádu a míru. »Družstevníci«, končí Dr. Dvořák, »i když se starají o hmotu, přece nezapomínají, že světem nakonec přes všechny materialismus, přes všechnu mechanisaci i úspěchy techniky, přes všechnu váhu hmoty přece jen vládne myšlenka, nezapomínají, že trvalé zlepšení hmotného i společenského stavu venkova jest možným jen jeho vyšším životem duchovním« (str. 84).

A. Klímt.

DVACET LET ÚSTŘEDNÍHO SVAZU ČESKOSLOVENSKÝCH DRUŽSTEV V PRAZE. 1908—1928. Jubilejní spis. Nákladem Ústředního svazu československých družstev v Praze 1928. Stran 238 za Kč 25.—.

Nejstarší, největší a nejlépe vybudované ústředí dělnického družstevnictví u nás — Ústřední svaz československých družstev v Praze — oslavilo loňského roku své dvacetileté trvání velmi důstojně vydavši ve vzorné úpravě svou jubilejní publikaci, která jest prvním vážnějším pokusem o historii